

Ὁ Πυθαγόρας ἐγεννήθη εἰς τὴν Σάμον περὶ τὸ 580 π.Χ. ἀπέθανε δὲ εἰς τὸ Μεταπόντιον τῆς Κάτω Ἰταλίας περὶ τὸ 490 π.Χ. Κατὰ τὸν Ἐρατοσθένη τὸν Κυρηναῖον, ὡς πληροφορεῖ ἡμᾶς ὁ Διογένης ὁ Λαέρτιος, ὁ Πυθαγόρας ἐγεννήθη τὸ 606 π.Χ. καὶ ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 104 ἐτῶν, ἐν ᾧ εἰς ἡλικίαν 18 ἐτῶν ἔγινεν ὀλυμπιονίκης εἰς τὸ ἀγώνισμα τῆς πυγμαχίας, κατὰ τὴν 48ην Ὀλυμπιάδα (688 π.Χ.). Ὁ Δημόκριτος, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ μαθητὴς αὐτοῦ Ἀριστόξενος καὶ ἄλλοι εἶχον γράψει βιογραφίας τοῦ Πυθαγόρου, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐσώθησαν. Περιεσώθη ὅμως ἡ βιογραφία τοῦ Πορφυρίου ὑπὸ τὸν τίτλον Πυθαγόρου βίος, ἡ βιογραφία τοῦ Ἰαμβλίχου, μαθητοῦ τοῦ Πορφυρίου, ὑπὸ τὸν τίτλον Περὶ τοῦ Πυθαγορείου βίου, καὶ ἡ βιογραφία τοῦ Διογένους τοῦ Λαερτίου ὑπὸ τὸν τίτλον Πυθαγόρας. Καὶ οἱ τρεῖς οὗτοι συγγραφεῖς ἤκμασαν κατὰ τὸν 3ον αἰ. μ.Χ., ἀρύονται ὅμως τὰς πληροφορίες τῶν ἀπὸ προγενεστέρους τῶν συγγραφεῖς καὶ ἀπὸ τὴν προφορικὴν παράδοσιν καὶ τὸν θρύλον.

Ἡ συμβολὴ τοῦ Πυθαγόρου εἰς τὴν ἐξέλιξιν καὶ τὴν διαμόρφωσιν τῆς φιλοσοφίας καὶ τῶν ἐπιστημῶν γενικῶς ἦτο μεγάλη. Ἡ ἑλληνικὴ πνευματικὴ δημιουργία ὀκτῶ αἰώνων (550 π.Χ.-250 μ.Χ.) ἔχει βαθύτατα ἐπηρεασθῆ ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦ Πυθαγόρου καὶ τῆς Σχολῆς του. Καὶ αὐτὸς ὁ Πλάτων ἔχει ὑποστῆ βαθυτάτην ἐπίδρασιν ἐκ τῶν Πυθαγορείων θεωριῶν, ὡς ἀποδεικνύει ἡ συγγραφὴ τοῦ διαλόγου του Τίμαιος, τὸ περιεχόμενον τοῦ ὁποίου ἀποδίδεται εἰς τοὺς Πυθαγορείους. Καὶ σήμερον ἀκόμη εἶναι πολὺ δύσκολον νὰ ἀποφανθῆ κανεὶς διὰ τὸ ἔργον τοῦ Πυθαγόρου καὶ τῆς Σχολῆς του· πρέπει νὰ διαβάσῃ σχεδὸν ὅλους τοὺς ἀπὸ τοῦ πέμπτου π.Χ. αἰῶνος καὶ ἐντεῦθεν Ἑλληνας καὶ Λατίνους συγγραφεῖς, οἱ ὁποῖοι μνημονεύουν ἢ τοῦ ἰδίου τοῦ Πυθαγόρου ἢ τῶν Πυθαγορείων. Εἰς τὴν δυσκολίαν αὐτὴν πρέπει νὰ προστεθῆ ὅτι ἡ διδασκαλία εἰς τὴν Σχολὴν τοῦ Πυθαγόρου ἦτο μυστικὴ καὶ ὅτι αἱ πρῶται πληροφορίες περὶ τῶν Πυθαγορείων θεωριῶν ἤλθον εἰς τὴν δημοσιότητα περὶ τὸ 400 π.Χ., ἤτοι 100 περίπου ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ διδασκάλου. Ἀπὸ τὰς τρεῖς διασωθείσας βιογραφίας τοῦ Πυθαγόρου ἐκτενεστέρα εἶναι ἡ τοῦ Ἰαμβλίχου. Αὕτη παρουσιάζει μεγαλυτέρας ὁμοιότητας πρὸς τὴν βιογραφίαν τοῦ Πορφυρίου παρά πρὸς τὴν τοῦ Διογένους τοῦ Λαερτίου.

Οἱ πρόγονοι τοῦ Πυθαγόρου . Τὸ ταξίδιον εἰς τὴν Αἴγυπτον

Κατὰ τὴν παράδοσιν, οἱ πρόγονοι τοῦ Πυθαγόρου προέρχονται ἐκ τοῦ υἱοῦ τοῦ Διὸς Ἀγκαίου, ὅστις εἶχεν ἀποικίσει τὴν Σάμην τῆς Κεφαλληνίας καὶ ἀκολούθως ἀπώκισε τὴν Σάμον, ἣ ὅποια πρότερον ὠνομάζετο Φυλλίς. Ὁ πατήρ του ὠνομάζετο Μνήσαρχος καὶ ἡ μήτηρ του Πυθαΐς. Πολὺ νέος ὢν ἤκουσε μαθήματα ἀπὸ τὸν Θαλῆν εἰς τὴν Μίλητον, ἀκολούθως δὲ ἀπὸ τὸν Ἀναξίμανδρον. Μετὰ λαμπρὰς σπουδὰς εἰς τὴν Μίλητον καὶ ἐν ᾧ ἀκόμη ἦτο ἔφηβος, ἐφοδιασθεὶς μὲ συστατικὰ γράμματα τοῦ τυράννου τῆς Σάμου Πολυκράτους πρὸς τὸν Φαραῶ Ἀμασιν, μετέβη μέσῳ Συρίας εἰς τὴν Αἴγυπτον. Οἱ ἱερεῖς τῆς Αἰγύπτου (οἱ σοφοὶ δηλ. τῆς χώρας) ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἤθελον νὰ δεχθοῦν ὡς μαθητὴν τῶν ἑνα ξένον. Ὑπέκρινοντες ὁμοῦ εἰς τὴν σύστασιν τοῦ Φαραῶ τὸν ἐδέχθησαν καὶ ἐσκέφθησαν ὅπως τὸν ὑποβάλουν εἰς τὸσον σκληρὰς εἰσιτηρίους δοκιμασίας, ὥστε νὰ ἀναγκασθῇ ὁ Πυθαγόρας νὰ ἀποχωρήσῃ μόνος του. Ἡ πρώτη δοκιμασία ἐγένετο εἰς τὴν Μέμφιδα, ὅπου ὁ Πυθαγόρας ὑπέστη, πρὸς ἐκπληξιν τῶν ἱερέων, τὴν δοκιμασίαν μὲ ἐπιτυχίαν. Μὲ ἐπιτυχίαν ἐπίσης ὑπέστη ὁ Πυθαγόρας τὴν δοκιμασίαν εἰς τὴν Ἡλιούπολιν καὶ ἀκολούθως εἰς τὴν Διόσπολιν. Τόση ἦτο ἡ ἐντύπωσις καὶ ἡ κατάπληξις τῶν σοφῶν ἱερέων ἐκ τῆς συμπεριφορᾶς καὶ τῶν ἀπαντήσεων τοῦ Πυθαγόρου, ὥστε ἀπεφάσισαν νὰ τὸν εἰσαγάγουν εἰς τὰ Αἰγυπτιακὰ Μυστήρια, εἰς τὰ ὅποια ἦτο πολὺ δύσκολον νὰ γίνῃ κανεὶς δεκτός.

Κατὰ τὸν Ἰάμβλιχον, ὁ Πυθαγόρας ἐμεινε πλησίον τῶν Αἰγυπτίων ἱερέων ἐπὶ 22 ἔτη, ἀκολούθως δέ, ὅτε ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν Καμβύσης κατέλαβε τὴν Αἴγυπτον, ὁ Πυθαγόρας μετεφέρθη μετ' ἄλλων σοφῶν Αἰγυπτίων εἰς τὴν Βαβυλῶνα, ὅπου παρέμεινεν ἐπὶ 12 ἔτη διδάσκων ἀλλὰ καὶ διδασκόμενος πολλὰ παρὰ τῶν σοφῶν μάγων. Εἰκάζεται ὅτι κατόπιν μεσολαβήσεως τοῦ Ἑλλήνου Δημοκῆδους, προσωπικοῦ ἱατροῦ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν, ἀφέθη ἐλεύθερος καὶ ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰς ἡλικίαν 56 ἐτῶν. Κατὰ τὸν Πορφύριον, ἀρυόμενον τὰς πληροφορίας του ἀπὸ τὸν μαθητὴν τοῦ Ἀριστοτέλους Ἀριστόξενον, ὁ Πυθαγόρας ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα εἰς ἡλικίαν 40 ἐτῶν· φαίνεται δὲ ὅτι ἡ πληροφορία αὕτη εἶναι πιθανωτέρα. Ὅλοι ὁμοῦ αἱ περισωθειῖσαι πληροφορίες συμφωνοῦν ὅτι ὁ Πυθαγόρας ἐσπούδασεν εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς τὴν Βαβυλῶνα. Ἐπειδὴ ὁ Πυθαγόρας θεωρεῖται ὁ ἰδρυτὴς τῆς ἐπιστήμης τῆς Θεωρίας τῶν ἀριθμῶν γεννᾶται τὸ ἐρώτημα, μήπως τὴν ἐπιστήμην αὐτὴν τὴν ἐδιδάχθη εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ εἰς τὴν Βαβυλῶνα. Οὐδεμία ἐνδειξις ὑπάρχει συνηγοροῦσα εἰς μίαν τιαύτην γνώμην. Διότι ἡ ἐπινοήσις τῆς ἀποδείξεως εἰς τὰ μαθηματικά, ἣ ὅποια ἀποτελεῖ τὸ βᾶθρον τῆς δημιουργίας τῶν ἐπιστημῶν, ἀποδίδεται εἰς τὸν Θαλῆν καὶ εἶναι ὅπωςδῆποτε καὶ ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀμφισβητήσεως ἐλληνικὴ ἐπινοήσις. Ὁ

Πυθαγόρας έσπούδασεν εις την Αίγυπτον και την Βαβυλῶνα αστρονομίαν και έδιδάχθη ὅλας εκείνας τὰς μαθηματικὰς γνώσεις, τὰς ὁποίας οἱ πολιτισμένοι εκείνοι λαοὶ (οἱ σοφοὶ ἱερεῖς δηλ. και οἱ μάγοι) εἶχον ἀποκτήσει ἐκ μακροχρονίου πείρας.

Σπουδαὶ εἰς τὴν Αἴγυπτον

Δὲν πρέπει κανεὶς νὰ ὑποθέσῃ ὅτι ὁ τρόπος τῆς σπουδῆς εἰς τὴν Αἴγυπτον κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐγένετο, ὅπως γίνεται κατὰ τὴν σημερινὴν ἐποχὴν, εἰς Πανεπιστήμια δηλαδὴ και Πολυτεχνεῖα. Ἀπὸ μακροχρονίους ἀγῶνας, τῶν ὁποίων ἡ διάρκεια ὑπολογίζεται εἰς χιλιάδας ἔτη, εἶχε δημιουργηθῆ ἐκεῖ μιὰ κλειστὴ τάξις, ἡ τάξις τῶν σοφῶν ἱερέων, οἱ ὁποῖοι ἀπετέλουν τὸ ἀντίβαρον τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, ἔδρων ὅμως ὑπὸ τὴν ἀνοχὴν και τὴν σκέπην τῆς. Τὸ κύριον ἔργον τῶν ἱερέων ἦτο ἡ θρησκευτικὴ λατρεία και ἡ συλλογὴ παντὸς εἴδους πληροφοριῶν - γνώσεων ἀπὸ παρατηρήσεις τῶν διαφόρων φαινομένων. Ὅλοι αἱ ἀποκτώμεναι, κατόπιν μόχθων πολλῶν, γνώσεις κατεχωρίζοντο εἰς εἰδικὸν ἀρχεῖον, τοῦ ὁποίου ἐλάμβανον γνώσιν μόνον οἱ μὲ πνευματικὰς ἱκανότητας προικισμένοι ἄνθρωποι, και πρὸ παντὸς οἱ ἔμπιστοι τῶν ἱερέων. Διὰ νὰ ἀποκτήσῃ ὅμως κανεὶς τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν σοφῶν ἱερέων ἔπρεπε νὰ ὑποστῆ σκληρὰς δοκιμασίας. Εἰς τὰς δοκιμασίας αὐτὰς ὑπεβάλλοντο οἱ ἐκ τῶν συγγενῶν τῶν ἱερέων εὐφυέστεροι νέοι. Εἶναι λοιπὸν φανερόν, διατὶ οἱ ἱερεῖς δὲν ἤθελον νὰ δεχθοῦν εἰς τὸ Τάγμα των τὸν Πυθαγόραν, εἰκοσαετῆ ὄντα κατὰ τὴν μετάβασιν εἰς Αἴγυπτον και μὴ συγγενῆ των και ἄλλοεθνή. Ἡ εἰσδοχὴ ἐξ ἄλλου τοῦ Πυθαγόρου εἰς τοὺς κύκλους τῶν ἱερέων ἀποτελεῖ και μίαν ἀπόδειξιν τῶν ἐξόχων πνευματικῶν χαρισμάτων του.

Εἰς τὴν Αἴγυπτον εἶχον δημιουργηθῆ δύο γλῶσσαι. Ἡ γλῶσσα τῶν ἱερέων, ἡ καθαρεύουσα, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, και ἡ δημοτικὴ, ἡ γλῶσσα τοῦ ἀπαιδευτοῦ λαοῦ. Τὸ περίεργον εἶναι ὅτι ἐκάστη ἐκ τῶν γλωσσῶν αὐτῶν ἐχρησιμοποιεῖ ἰδιαιτερον ἀλφάβητον. Οὐδεμίαν σχέσιν εἶχε τὸ ἀλφάβητον τῆς μιᾶς γλώσσης πρὸς τὸ ἀλφάβητον τῆς ἄλλης (παραστάσεις ζῶων κλπ.), ὡς πληροφορούμεθα ἀπὸ τὴν περίφημον πινακίδα (πλάκα) τὴν εὐρεθεῖσαν, ὅταν ὁ Ναπολέων Βοναπάρτης ἐξεστράτευσεν εἰς τὴν Αἴγυπτον· εἰς τὴν πινακίδα αὐτὴν, γραφεῖσαν κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Πτολεμαίων, ὑπάρχει τὸ αὐτὸ κείμενον εἰς τρεῖς γλώσσας : εἰς τὴν γλῶσσαν τῶν ἱερέων και τῶν μορφωμένων Αἰγυπτίων μὲ τὰ ἱερογλυφικὰ καλούμενα γράμματα, εἰς τὴν δημοτικὴν γλῶσσαν τοῦ λαοῦ, και εἰς τὴν ἑλληνικὴν. Ὁ Πυθαγόρας μετὰ τὴν ἐπιτυχῆ και θριαμβευτικὴν εἰσιτήριον δοκιμασίαν ὑπεχρεώθη νὰ ἐκμάθῃ πρῶτον τὴν καθαρεύουσαν γλῶσσαν τῶν ἱερέων, εἰς τὴν ὁποίαν ἐγένετο ἡ διδασκαλία, καθὼ

πλουσιωτέραν. Τὰς δαπάνας τῆς ἐν Αἰγύπτῳ παραμονῆς τοῦ Πυθαγόρου ἐπλήρωνεν ὁ πατήρ του, ὁ ὁποῖος ἦτο πλούσιος ἔμπορος.

Τὴν ἐποχὴν αὐτὴν δὲν ὑπῆρχεν ἡ Τράπεζα τῆς Ἑλλάδος, ἡ ὁποία νὰ χορηγῇ τὸ ἀναγκαῖον συνάλλαγμα. Τὸ πρόβλημα τῆς ἀποστολῆς χρημάτων εἰς ξένην χώραν εἶχε λυθῆ διατῆς ἀποστολῆς ἀναλόγου ἀξίας ἐμπορευμάτων, ἰδίως ἐλαίου ἢ σιτηρῶν. Διὰ τὸν Πλάτωνα εἶναι γνωστὸν ὅτι ἐξησφάλισε τὰ ἔξοδα παραμονῆς εἰς τὴν Αἴγυπτον, ἐπ' ἄρκετὸν χρονικὸν διάστημα, διὰ τῆς πωλήσεως ἐκεῖ φορτίου ἐλαίου. Εἶναι εὐνόητον ὅτι εἰς τὴν Βαβυλῶνα ὁ Πυθαγόρας ἠναγκάσθη νὰ ἐκμάθῃ καὶ τὴν γλῶσσαν τῶν Χαλδαίων-μάγων.

Ἐπιστροφή εἰς τὴν Ἑλλάδα **Ἰδρυσις τῆς Σχολῆς τοῦ Κρότωνος**

Ὅταν ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, κατόπιν ἀπουσίας, ὡς ὑποτίθεται ὑπὸ πολλῶν, τοῦλάχιστον εἴκοσιν ἐτῶν, ἦτο κάτοχος ὅλων τῶν γνώσεων, τὰς ὁποίας εἶχον συναθροίσει εἰς μακροχρόνιον διάστημα οἱ ἱερεῖς τῆς Αἰγύπτου καὶ οἱ μάγοι τῆς Βαβυλῶνος.

Παρὰ τὰς περισωθείσας πληροφορίας τῶν βιογράφων του, κατὰ τὰς ὁποίας ὁ Πυθαγόρας ἔμεινεν εἰς τὸ ἐξωτερικὸν ἐπὶ δεκάδας ἐτῶν, ἡ νεωτέρα κριτικὴ δέχεται μὲν ὅτι οὗτος ἐπεσκέφθη τὴν Αἴγυπτον καὶ ἄλλας χώρας τῆς Ἀνατολῆς, ὅχι ὅμως ἐπὶ τόσον μακρὸν χρονικὸν διάστημα. Ἐφ' ὅσον, λέγουν, ὁ Πυθαγόρας εἶχε τὴν τύχην νὰ ἀκούσῃ μαθήματα εἰς τὴν πρώτην πραγματικὴν Πανεπιστημιακὴν Σχολὴν τοῦ κόσμου ἀπὸ τὸν Θαλῆν καὶ τὸν Ἀναξίμανδρον, βραδύτερον δὲ καὶ ἀπὸ τὸν σοφὸν Φερεκύδην τῆς Σύρου, οὐδεὶς λόγος ὑπῆρχε νὰ ἀπουσιάσῃ ἐπὶ μακρὸν χρόνον διὰ σπουδὰς εἰς τὸ Ἐξωτερικόν. Δέχονται ὡς λογικὸν ἔν ἐπιστημονικὸν ταξίδιον εἰς τὸ Ἐξωτερικόν, ὅχι ὅμως μεγάλης διαρκείας. Ὅταν ὁ Πυθαγόρας ἐπέστρεψεν εἰς τὴν Σάμον, δὲν ἔμεινε πολὺν καιρὸν ἐκεῖ, ἀλλὰ μετέβη εἰς τὴν Σῦρον πλησίον τοῦ ἀσθενοῦς διδασκάλου του Φερεκύδου, τὸν ὁποῖον περιέθαλψε μέχρι τοῦ θανάτου του, ἀκολούθως δὲ μετέβη εἰς τοὺς Δελφοὺς καὶ τὴν Κρήτην καὶ κατόπιν εἰς τὴν Κάτω Ἰταλίαν, τὴν Μεγάλην Ἑλλάδα, ὡς ἐλέγετο τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, καὶ ἐγκατεστάθη εἰς τὴν παραθαλάσσιον πόλιν Κρότωνα, κειμένην παρὰ τὴν νότιον ἄκραν τοῦ κόλπου τοῦ Τάραντος.

Ἐκεῖ ἵδρυσε καὶ διηύθυνε Σχολὴν, τῆς ὁποίας οἱ σκοποὶ ἦσαν, ὡς εἰκάζεται ἐξ ὅλων τῶν περισωθεισῶν ἐνδείξεων, θρησκευτικοὶ - ἠθικοί, πολιτικοὶ καὶ ἐπιστημονικοί. Ἐν ᾧ ἡ Σχολὴ τῆς Μιλήτου ἦτο Φυσικομαθηματικὴ Σχολὴ θεραπεύουσα καὶ τὴν φιλοσοφίαν, ἡ Σχολὴ τοῦ Πυθαγόρου διετήρησε τὸν τύπον τῆς Μιλησίου Σχολῆς καὶ περιέλαβεν εἰς τοὺς σκοπούς της καὶ

τάς επιδιώξεις τῆς Σχολῆς τῶν Ἠθικῶν καὶ Πολιτικῶν Ἐπιστημῶν, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον. Ἐὰν ἡ Σχολή τῆς Μιλήτου θεωρῆται τὸ πρῶτον Πανεπιστήμιον τοῦ κόσμου, ἡ Σχολή τοῦ Πυθαγόρου εἰς τὸν Κρότωνα θεωρεῖται τὸ πρῶτον συστηματικὸν Πανεπιστήμιον τοῦ κόσμου. Οἱ σκοποὶ τῶν Πανεπιστημίων αὐτῶν ἦσαν πολὺ εὐρύτεροι τῶν σκοπῶν τῶν συγχρόνων Πανεπιστημίων. Ὁ πρῶτος σκοπὸς ἦτο ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα. Εἰς τὴν Σχολὴν τοῦ Πυθαγόρου εἰδικώτερον ἐθεραπεύετο ἐξ ἴσου ἡ πνευματικὴ - ψυχικὴ καὶ ἡ σωματικὴ ἀγωγή τοῦ σπουδαστῶν. Ἐπὶ 40 περίπου ἔτη μοναδικὸς διδάσκαλος τῆς Σχολῆς τοῦ Κρότωνος ἦτο ὁ Πυθαγόρας.

Τόσον μεγάλη προσωπικότης ἦτο ὁ διδάσκαλος αὐτός, ὥστε ὅ,τι ἐδίδασκεν ἀπετέλει διὰ τοὺς μαθητάς του θέσφατον. Περιφημος ἔχει παραμείνει ἡ φράσις, ἡ ὁποία ἠκούετο μεταξὺ τῶν μαθητῶν του : αὐτὸς ἔφα, δηλαδή, τὸ εἶπεν αὐτὸς καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι εἶναι ὀρθόν. Διὰ τὴν ἀντιληπτὴν ἢ προσπάθειαν τῆς Σχολῆς τοῦ Πυθαγόρου κατὰ τὸ μέρος τῶν πολιτικῶν αὐτῆς ἐπιδιώξεων, πρέπει νὰ ἀναπολήσωμεν τὴν πολιτικὴν κατάστασιν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Εἰς τὰς Πόλεις - Κράτη τοῦ ἐλληνικοῦ χώρου, ἀλλοῦ μὲν ἐπεκράτουν τὰ τυραννικὰ καθεστῶτα, ἀλλοῦ δὲ τὰ ὑπερδημοκρατικά, δηλ. τὰ ὀχλοκρατικά. Εἰς ἐλαχίστας Πόλεις - Κράτη ὑπῆρχον πολιτεύματα εὐρισκόμενα μεταξὺ τυραννίας - ὀχλοκρατίας.

Τὴν κατάστασιν τῶν ὑπερβολῶν, τόσον τῆς τυραννίας τοῦ ἐνὸς προσώπου, ὅσον καὶ τῆς τυραννίας τῆς προερχομένης ἐκ τῆς ὀχλοκρατίας, ἐσκέφθη νὰ θεραπεύσῃ ὁ Πυθαγόρας διὰ τῆς συστηματικῆς ἀγωγῆς ἐκλεκτῶν κατὰ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ ἦθος μαθητῶν. Ἡ προσπάθεια αὕτη δὲν ἦτο εὐκόλος, ὡς ἀποδεικνύει ἡ πυρπόλησις τῆς Σχολῆς καὶ ἡ σφαγὴ τῶν ἐν αὐτῇ ὑπὸ τῶν ἄκρων δημοκρατικῶν. Τὰ γεγονότα αὐτὰ ἔλαβον χώραν δεκάδας τινὰς ἐτῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πυθαγόρου, περίπου τῷ 450 π.Χ. Ἡ ἵδρυσις τῆς Σχολῆς εἰς τὸν Κρότωνα ὑπολογίζεται ὅτι ἐγίνετο περὶ τὸ 550 - 540 π.Χ. Κατὰ συνέπειαν ἡ Σχολή διετηρήθη 50 περίπου ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἱδρυτοῦ της.

Ὁ συμβολισμὸς κατὰ τὴν διδασκαλίαν

Ὀλίγον χρόνον μετὰ τὴν ἑναρξιν τῆς λειτουργίας τῆς Σχολῆς τοῦ Πυθαγόρου εἰσήχθη εἰς δίκην κατηγορηθεὶς ἐπὶ ἀθεΐα καὶ διαφθορᾷ τῶν νέων. Ἐστάθη ὅμως τυχερότερος τοῦ Σωκράτους, ὁ ὁποῖος μετὰ 150 περίπου ἔτη ὑπέστη τὴν αὐτὴν δίωξιν, διότι τὸ ἀνώτατον δικαστήριον τοῦ Κρότωνος, ἀποτελούμενον ἐκ 1.000 δικαστῶν, ἠθώωσεν αὐτὸν πανηγυρικῶς. Ἡ πανηγυρικὴ ἀθώωσις του συνέτεινεν, ὥστε νὰ συρρέουν μαθηταὶ εἰς τὴν Σχολὴν ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς Ἑλλάδος. Ὁ φόβος τῶν συκοφαντιῶν καὶ τῶν διώξεων

ήνάγκασε τὸν Πυθαγόραν νὰ εἶναι πολὺ προσεκτικὸς εἰς τὴν ἐκλογὴν τῶν μαθητῶν του. Πολλοὶ ἦσαν οἱ κλητοί, ὀλίγοι ὅμως οἱ ἐκλεκτοί. Οἱ μαθηταὶ διεκρίνοντο εἰς τοὺς λεγομένους ἀκουσματικούς (δηλ. ἀκροατὰς) καὶ εἰς τοὺς μαθηματικούς. Οἱ ἀκουσματικοὶ δὲν ἐπετρέπετο νὰ ὑποβάλλουν ἐρωτήσεις. Ἐπὶ μίαν πενταετίαν ἀπὸ τῆς ἐγγραφῆς των ἦσαν ὑποχρεωμένοι μόνον νὰ παρατηροῦν τὰ ἐν τῇ Σχολῇ καὶ νὰ ἀκούουν τὴν διδασκαλίαν, χωρὶς νὰ ὑποβάλλουν ἀπολύτως καμμίαν ἐρώτησιν. Παρηκολουθοῦντο ὅμως εἰς ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς των ὑπὸ τοῦ Πυθαγόρου καὶ τῶν βοηθῶν του καί, ὅταν ἐκρίνοντο κατάλληλοι καὶ ἐπαρκῶς προητοιμασμένοι, ὑπεβάλλοντο εἰς τὴν εἰσιτήριον δοκιμασίαν διὰ νὰ καταταγοῦν εἰς τὴν τάξιν τῶν μαθηματικῶν, τῶν τακτικῶν δηλ. μαθητῶν.

Τόσον οἱ ἀκουσματικοί, ὅσον καὶ οἱ μαθηματικοὶ ἦσαν ἐσωτερικοὶ μαθηταὶ καταβάλλοντες τὰς ἀναλόγους δαπάνας. Ὑπῆρξεν ἐποχὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ἡ Σχολὴ ἠρίθμει 2.000 περίπου μαθητὰς ἐκ τῶν δύο κατηγοριῶν. Οἱ ἀκουσματικοὶ κατὰ τὰς παραδόσεις τῶν μαθημάτων δὲν ἔβλεπον τὸν Πυθαγόραν, ἀλλὰ μόνον τὸν ἤκουον· ἐὰν ἐκ τύχης τὸν ἔβλεπον, τὸ ἐθεώρουν σπουδαῖον γεγονός καὶ τὸ ἔγραφον εἰς τοὺς οἰκείους των μὲ ὑπερηφάνειαν. Ἡ περὶ τὰ ἠθικὰ καὶ τὰ πολιτικὰ διδασκαλία δὲν ἐδίδετο ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς, ἀλλὰ διὰ ἀναλόγων συμβόλων καὶ συμβολικῶν φράσεων. Ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς διδασκαλίας ἦτο κοινὸς εἰς ὅλας τὰς λεγομένας μυστηριακὰς ὀργανώσεις, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἰδρυθῆ παλαιότατα ὑπὸ ἐκλεκτῶν πνευματικῶς προσωπικοτήτων, αἵτινες διὰ τῶν ὀργανώσεων αὐτῶν προσεπάθουν νὰ διαφωτίζουν τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ ἀμύνωνται κατὰ τῆς βίας τῆς ἐκάστοτε πολιτικῆς ἐξουσίας. Ἡ Σχολὴ τοῦ Πυθαγόρου δὲν ἦτο θρησκευτικὸς ὀργανισμὸς, ὅπως ἦσαν π.χ. τὰ Ἐλευσίνια Μυστήρια ἢ τὰ Καβείρια Μυστήρια (ἐκ τῆς λατρείας τῶν Καβείρων), ἀλλὰ Παιδευτικὸν Ἰδρυμα, εἰς τὸ ὁποῖον διὰ λόγους ἀσφαλείας ἐπεκράτει κατὰ τὴν διδασκαλίαν μυστικότης, ὁμοία πρὸς τὴν παρατηρουμένην κατὰ τὴν λειτουργίαν τῶν μυστηριακῶν - θρησκευτικῶν ὀργανώσεων.

Μεταξὺ τῶν συμβολικῶν φράσεων, αἵτινες ἦλθον εἰς τὴν δημοσιότητα μετὰ τὴν διάλυσιν τῆς Σχολῆς, εἶναι καὶ αἱ ἐξῆς : *Πῦρ μαχαίρα μὴ σκαλεύειν* (νὰ μὴ ἀνακατέβῃς τὴ φωτιά μὲ τὸ μαχαίρι, νὰ μὴ ἐξάπτῃς ἄνθρωπον εὐρισκόμενον ἐν θυμῷ, δῶσε τόπον στὴν ὀργή, μὴ βάζῃς λάδι στὴ φωτιά). *Ζυγὸν μὴ ὑπερβαίνειν* (νὰ εἶσαι δίκαιος, νὰ μὴ ἀδικῆς). *Στέφανον μὴ τίλλειν* (νὰ μὴ μαδᾶς τὸ στεφάνι, νὰ μὴ λυμαίνεσαι τοὺς νόμους, νὰ σέβεσαι τοὺς νόμους). *Καρδίαν μὴ ἐσθίειν* (νὰ μὴ κατατρώγῃς τὴν καρδιά σου, νὰ μὴ βασανίζεσαι μὲ ἀνίας καὶ λύπας). *Τὰς λεωφόρους μὴ βαδίσειν* (νὰ μὴ ἀκολουθῆς τὰς γνῶμας τῶν πολλῶν καὶ ἀδαῶν, ἀλλὰ τῶν ἐπαϊόντων). *Ἀποδημοῦντα μὴ ἐπιστρέφειν* (ὅταν ἀποχωρῆς ἐκ τοῦ κόσμου τούτου, νὰ ἐξέλθῃς τὸν νοῦν σου ἐκεῖ ὅπου πηγαίνεις καὶ ὄχι ἐκεῖ ἀπὸ ὅπου φεύγεις). *Χελιδόνας ἐν οἰκίᾳ μὴ δέχεσθαι* (νὰ μὴ δέχεσαι στὸ σπίτι χελιδόνια, νὰ ἀποφεύγῃς

γης τὰς συναναστροφὰς φλυάρων ἀνθρώπων). Φορτίον μὴ συγκαθαιρεῖν ἀλλὰ συνανατιθέναι τοῖς βαστάζουσιν (νὰ μὴ συμβάλλῃς, ὥστε νὰ γίνεταί κανεὶς τεμπέλῃς, ἀλλὰ νὰ συμπράττῃς εἰς ἔργα ἀρετῆς).

Αἱ τροφαί . Ἡ μετεμψύχωσις

Πολλὰ καὶ ἀλληλοσυγκρουόμεναι πληροφῶραι ἐφθασαν εἰς τὴν δημοσιότητα σχετικῶς μετὰ τὰς τροφὰς, τὰς ὁποίας ὁ Πυθαγόρας ἐθεώρει ὑγιεινάς ἢ ἐπιβαλλομένας ἢ ἀπαγορευόμενάς ἐκ λόγων λατρευτικῶν - θρησκευτικῶν. Περίφημος ἔχει μείνει ἡ φράσις « κυάμων ἀπέχεσθαι » (νὰ μὴ τρώγῃ κανεὶς κουκιά, νὰ μὴ τρώγῃ κανεὶς τὰ μέρη τῶν ζώων ὅπου παρασκευάζεται τὸ σπέρμα δι' οὗ μεταδίδεται ἡ ζωὴ. Ἡ λέξις κυάμων εἶχεν ἀλληγορικὴν σημασίαν). Τὸ ἐξῆς νόστιμον ἐπεισόδιον περιεσώθη σχετικῶς μετὰ τὴν ἐκ κυάμων τροφήν. Ὁ Πυθαγόρας εὗρέθη κάποτε εἰς ἓνα περιβόλι, ὅπου ἓνας βοῦς ἔτρωγε κυάμους καὶ παρεκάλεσε τὸν βουκόλον νὰ ἀποτρέψῃ τὸ ζῶον ἀπὸ τοῦ νὰ τρώγῃ κυάμους. Ὁ βουκόλος ἀπήντησε « πολὺ εὐχαρίστως θὰ διεβίβαζα τὴν ἐπιθυμίαν σου εἰς τὸν βοῦν, ἀλλὰ δὲν γνωρίζω νὰ ὁμιλῶ βοῖστί ». Ὁ Πυθαγόρας κατόπιν τῆς εἰρωνικῆς αὐτῆς ἀπαντήσεως ἐπλησίασε πρὸς τὸν βοῦν, τοῦ ἐψιθύρισε κάτι εἰς τὸ ἀφτί καὶ ἔκτοτε ὁ βοῦς ἔπαυσε νὰ τρώγῃ κυάμους.

Μετὰ τὸ περιστατικὸν αὐτὸ γίνεται ὑπαινιγμὸς καὶ πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ Πυθαγόρου περὶ μετεμψυχώσεως. Κατὰ τὴν θεωρίαν αὐτὴν ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀθάνατος, ἀλλὰ διὰ νὰ τελειοποιηθῇ καὶ ἐξαγνισθῇ ἀπὸ τὰ διάφορα ἀμαρτήματα μεταβαίνει μετὰ τὸν θάνατον εἰς ἄλλον ἄνθρωπον ἢ ζῶον ἢ φυτὸν, ἀναλόγως τῶν ἀμαρτημάτων τὰ ὁποῖα ἔχει διαπράξει ὁ πρῶτος ἄνθρωπος εἰς τὸν ὁποῖον ἐδόθη ὑπὸ τῶν θεῶν ἡ ψυχὴ. Ἡ μετεμψύχωσις αὐτὴ διαρκεῖ κατὰ τὴν πληροφῶριαν τοῦ Ἡροδότου 3.000 ἔτη. Ὁ Ἡρόδοτος προσθέτει ὅτι τὴν θεωρίαν τῆς μετεμψυχώσεως μετέφερον ὁ Πυθαγόρας εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐκ τῆς Αἰγύπτου. Ἡ πληροφῶρία ὅμως αὐτὴ τοῦ Ἡροδότου δὲν εἶναι ἀκριβής, διότι οὐδεμία ἐνδειξις ὑπάρχει ὅτι εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐπρέσβευον τὴν θεωρίαν τῆς μετεμψυχώσεως, ὡς προσφυῶς τονίζει ὁ Γερμανὸς συγγραφεὺς Ueberweg εἰς τὸ ἔργον του Ἱστορία τῆς Φιλοσοφίας (Ueberweg - Prächter, Ges. der Philosophie, σελ. 63, 1926). Ἡ ξενομανία, ἡ ὁποία ἴσως παρατηρεῖται εἰς ὀλίγους τινὰς συγχρόνους Ἕλληνας, παρατηρεῖτο καὶ εἰς μερικὸς ἀρχαίους συγγραφεῖς, ἀποδίδεται ὅμως, ὡς πρὸς αὐτούς, εἰς ἐσφαλμένης πληροφῶρίας, τὰς ὁποίας οὗτοι ἐδέχοντο, χωρὶς πολλάκις νὰ εἶναι εἰς θέσιν νὰ τὰς ἐξακριβώσουν.

Τὸ σχετικὸν χωρίον τοῦ Ἡροδότου ἔχει ὡς ἐξῆς : Πρῶτοι δὲ εἶναι οἱ Αἰγύπτιοι οἱ εἰπόντες ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀθάνατος, ὅταν δὲ τὸ

σῶμα καταστραφῆ, εἰσέρχεται αὕτη εἰς ἄλλο ζῶον· ὅταν δὲ περιέλθῃ ὅλα τὰ χερσαῖα καὶ τὰ θαλάσσια καὶ τὰ πετεινά, ἐπανέρχεται πάλιν εἰς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα, ἢ δὲ ἀνακύκλῃσις αὕτη διαρκεῖ 3.000 ἔτη. Τὴν θεωρίαν αὕτην ὑπάρχουν Ἕλληνες οἱ ὅποιοι τὴν ἐθεώρησαν ὡς ἰδικήν των, ἄλλοι μὲν παλαιότερα, ἄλλοι δὲ μεταγενέστερα· ἐγὼ ὅμως, καίτοι γνωρίζω τὰ ὀνόματά των, δὲν τὰ μνημονεύω. (Πρῶτοι δὲ καὶ τόνδε τὸν λόγον Αἰγύπτιοι εἰσι οἱ εἰπόντες, ὡς ἀνθρώπου ψυχὴ ἀθάνατός ἐστι, τοῦ σώματος δὲ καταφθίνοντος ἐς ἄλλο ζῶον αἰεὶ γινόμενον ἐσδύεται· ἐπεὰν δὲ πάντα περιέλθῃ τὰ χερσαῖα καὶ τὰ θαλάσσια καὶ τὰ πετεινά, αὗτις ἐς ἀνθρώπου σῶμα γινόμενον ἐσδύνειν, τὴν περιήλυσιν δὲ αὕτῃ γίνεσθαι ἐν τρισχιλλοῖσι ἔτεσι. Τούτῳ τῷ λόγῳ εἰσι οἱ Ἕλληνων ἐχρήσαντο, οἱ μὲν πρότερον, οἱ δὲ ὕστερον, ὡς ἰδίῳ ἐωυτῶν ἐόντι· τῶν ἐγὼ εἰδὼς τὰ ὀνόματα οὐ γράφω (Β 123).

Διὰ τῶν κάτωθι στίχων ὁ ἰδρυτὴς τῆς Ἑλεατικῆς Σχολῆς Ξενοφάνης εἰρωνεύεται τὴν θεωρίαν τῆς μετεμψυχώσεως τοῦ Πυθαγόρου :

Καὶ ποτέ μιν στυφελίζομένου σκύλακος παριόντα
Φασὶν ἐποικτῖραι καὶ τόδε φάσθαι ἔπος·
Παῦσε μὴδὲ ράπιζ', ἐπεὶ ἦ φίλου ἀνέρος ἐστὶ
Ψυχὴ, τὴν ἐγνων φθεγξαμένης αἴων.
(Διογ. Λαέρτ. 8, 36, Vorsokr. Β 7,2 (I 131,1).

(Ὅταν ἐκεῖ πού περνοῦσε εἶδε κάποτε νὰ κτυποῦν ἓνα σκυλί, λέγουν ὅτι ἐλυπήθη καὶ εἶπε τὰ ἐξῆς : Παῦσε καὶ μὴ χτυπᾶς πιά, διότι εἶναι φίλου ἀνδρὸς ἢ ψυχῆ, τὴν ἀνεγνώρισα ἀπὸ τὴν φωνήν).

Κατὰ τὸν Διογένη τὸν Λαέρτιον (V III,4), ὁ βιογράφος τοῦ Πυθαγόρου Ἑρακλείδης ὁ Ποντικός (ὁ καταγόμενος δηλ. ἐκ τοῦ Πόντου), ὁ διατελέσας μαθητὴς τοῦ Πλάτωνος, ἔλεγεν ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Πυθαγόρας ἰσχυρίζετο, ὅτι εἰς τὸ πρόσωπόν του ἢ ψυχὴ του εἶχεν ὑποστῆ τὴν πέμπτην μετεμψύχωσιν. Διὰ πρώτην φοράν ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον αὐτὸν ὑπὸ τὸ ὄνομα Αἰθαλίδης, πρὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου, κατόπιν ὡς Εὐφορβος, υἱὸς τοῦ Πάνθου, (Τρώς, καταγόμενος δηλ. ἐκ τῆς Τροίας, ὅστις ἐφρονεύθη κατὰ τὰς πρὸ τῆς Τροίας μάχας ὑπὸ τοῦ Μενελάου, Ἰλιάδος P 59), ἔπειτα ὡς Ἑρμότιμος, κατόπιν ὡς Πύρρος καὶ πέμπτον ὡς Πυθαγόρας.

Ὁ σκοπὸς τῶν μετεμψυχώσεων ἦτο ἡ τελειοποίησις τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου. Οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀνθρώπων ἐγνώριζε τὸν ἀριθμὸν τῶν μετεμψυχώσεων τὰς ὁποίας ἡ ψυχὴ του ἔπρεπε νὰ ὑποστῆ, οὔτε ὅμως καὶ τὸν χρόνον τῆς διαρκείας ἐκάστης μετεμψυχώσεως. Δι' αὐτοὺς τοὺς λόγους ὁ Πυθαγόρας εἶχεν ἀπαγορεύσει εἰς τοὺς φίλους του νὰ τοῦ εὐχωνται « χρόνια πολλά », διότι ἔλεγε « καὶ ποῦ ξέρεις ἐσὺ ὅτι μὲ συμφέρει νὰ ζήσω χρόνια πολλά »; Ἡθεωρία τῆς μετεμψυχώσεως ὠδήγησε τὸν Πυθαγόραν νὰ ἀπέχη, κατὰ τὴν τρο-

φήν του, ώρισμένων ζώων και φυτῶν, τὰ ὅποια ἐθεώρει ἔμψυχα. Ἐπὶ τοῦ σημείου ὁμοίως αὐτοῦ αἱ περισωθεῖσαι πληροφορίες εἶναι τόσον συγκεχυμέναι, ὥστε ἢ μία νὰ ἀναιρῇ τὴν ἄλλην. Ὁ Εὐδοξος, παραδείγματος χάριν, εἰς τὴν πραγματείαν του Γῆς περίοδος, λέγει ὅτι ὁ Πυθαγόρας ὄχι μόνον ἀπηγόρευε τὴν σφαγὴν ὀρισμένων ζώων, ἀλλὰ προέτρεπε τοὺς μαθητὰς του νὰ ἀποφεύγουν τὰς συναναστροφὰς καὶ ἐκείνων, οἱ ὅποιοι εἶχον φονεύσει τὰ ζῶα. Ἐξ ἄλλου, ὁ Διογένης ὁ Λαέρτιος παρέχει τὴν πληροφορίαν ὅτι κατὰ τὰς θυσίας του ὁ Πυθαγόρας δὲν ἐχρησιμοποιοῦ ἔμψυχα, ἀλλὰ ἄψυχα, ἐν ᾧ ἄλλοι ὑποστηρίζουν ὅτι ἐχρησιμοποιοῦ ἀλέκτορας καὶ ἐρίφια τοῦ γάλακτος, ὄχι ὁμοίως ἀρνάκια.

Συγγράμματα τοῦ Πυθαγόρου

Πολλοὶ ἰσχυρίζονται, λέγει ὁ Διογένης ὁ Λαέρτιος, ὅτι ὁ Πυθαγόρας οὐδὲν κατέλιπε σύγγραμμα. Ὁ Ἡράκλειτος ὁμοίως, ὁ φυσικὸς φιλόσοφος, ἀναφέρει ὅτι ὁ Πυθαγόρας, ὁ υἱὸς τοῦ Μνησάρχου, ἐκαλλιέργησε καὶ ἀνέπτυξε τὴν ἐπιστημονικὴν γνῶσιν πολὺ περισσότερον ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἀφοῦ συνέγραψε τὰ ἐκ τῶν ἐρευνῶν του ἀποτελέσματα, ἀπὸ αὐτὰ ἐσχημάτισε τὴν σοφίαν του, τὴν πολυμάθειάν του καὶ τὰ ψεύδη του (ἀπόσπ. 129). Εἰς τὸ ὑπ' ἀριθμ. 80 ἀπόσπασμα ὁ Ἡράκλειτος ὀνομάζει τὸν Πυθαγόραν ἀρχηγὸν τῶν ἀπατεῶνων (Πυθαγόρης κοπίδων ἐστὶν ἀρχηγός). Ἡ ἀγανάκτησις τοῦ Ἡρακλείτου ἐναντίον τοῦ Πυθαγόρου, προσθέτει ὁ Λαέρτιος, ὀφείλεται εἰς τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον Φυσικὸν σύγγραμμα τοῦ Πυθαγόρου, εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ ὁποίου γράφονται τὰ ἐξῆς: μὰ τὸν ἀέρα, τὸν ὅποιον ἀναπνέω, μὰ τὸ ὕδωρ, τὸ ὅποιον πίνω, οὐδέποτε θὰ κατηγορήσω αὐτὸν ἐδῶ τὸν λόγον (οὐ μὰ τὸν ἀέρα, τὸν ἀναπνέω, οὐ μὰ τὸ ὕδωρ, τὸ πίνω, οὐ κοτ' ἴσω ψόγον περὶ τοῦ λόγου τοῦδε).

Ἐκτὸς τοῦ ὑπὸ τὸν ἀνωτέρω τίτλον συγγράμματος ἀποδίδονται εἰς τὸν Πυθαγόραν καὶ ἄλλα, μεταξὺ τῶν ὁποίων μνημονεύονται τὰ ὑπὸ τοὺς τίτλους Παιδευτικόν, Πολιτικόν, Περὶ τοῦ ὄλου, γραμμένον εἰς στίχους, Ἱερὸς λόγος, Περὶ ψυχῆς, Περὶ εὐσεβείας κλπ. Τὸ ὑπὸ τὸν τίτλον Μυστικὸς λόγος σύγγραμμα, ἀναφέρεται ὅτι δὲν ἀνήκει εἰς τὸν Πυθαγόραν, ἀλλὰ εἰς τὸν μαθητὴν αὐτοῦ Ἴππασον.

Ἡ τετρακτὺς. Ἡ ἐχεμύθεια τῶν μαθητῶν

Κατὰ τὸν νεοπλατωνικὸν φιλόσοφον Ἰάμβλιχον, ὁ Ἴππασος ἀνῆκε μὲν εἰς τοὺς Πυθαγορείους ἀλλά, ἐπειδὴ ἐδημοσίευσεν τὰ εἰς τὴν Σχολὴν διδασχθέν-

τα περί τῆς ἐγγραφῆς εἰς σφαῖραν τοῦ κανονικοῦ δωδεκαέδρου, ἐπνίγη εἰς θαλάσσιον ταξίδιον, ὡς ἀσεβήσας καὶ παραβάς τὸν ὄρκον περὶ ἐχεμυθείας, τὸν ὁποῖον εἶχε δώσει, ὅταν ἔγινε τακτικὸς ἐσωτερικὸς μαθητής. Προέβη δὲ εἰς τὴν δημοσίευσιν αὐτὴν, διὰ νὰ λάβῃ τὴν δόξαν, ὅτι αὐτὸς ἀνεκάλυψε τὴν σπουδαίαν αὐτὴν γεωμετρικὴν πρότασιν, ἐν ᾧ ἡ ἀνακάλυψις ὠφείλετο εἰς « ἐκεῖνον τὸν ἄνδρα ». Διότι οὕτως προσαγορεύουν τὸν Πυθαγόραν καὶ ὄχι μὲ τὸ ὄνομά του. Ἄπο τότε δὲ ἐδημοσίευσεν ὁ Ἴππασος καὶ ἄλλας μαθηματικὰς γνώσεις, αἱ ὁποῖαι ἐτηραῦντο μυστικά. Λέγεται πρὸς τούτοις ἀπὸ ἄλλους, ὅτι αἱ γεωμετρικαὶ γνώσεις περιῆλθον εἰς τὴν δημοσιότητα ἀπὸ κάποιον Πυθαγόρειον, εἰς τὸν ὁποῖον ἐδόθη ἡ ἄδεια, ἔνεκα πενίας του, νὰ κάμῃ ἐπὶ πληρωμῇ ἰδιαίτερα μαθήματα γεωμετρίας.

Εἰς ἄλλο χωρίον τῆς αὐτῆς πραγματείας του (Περὶ Πυθαγορείου βίου) ὁ Ἰάμβλιχος ἀναφέρει ὅτι ἐκεῖνος, ὅστις ἐδημοσίευσεν τὴν ἀνακάλυψιν περὶ συμμετρίας καὶ ἀσυμμετρίας εἰς τὰ μαθηματικά, ἀπεβλήθη τῆς Σχολῆς καὶ τοῦ κατεσκευάσαν ἔξω αὐτῆς τάφον, διὰ νὰ δηλώσῃ οὕτω, ὅτι διὰ τοὺς Πυθαγορείους αὐτὸς ἦτο νεκρὸς, ἀφοῦ παρέβη τὸν ὄρκον του. Τὴν πληροφορίαν αὐτὴν ἀναφέρει ἑκατὸν ἔτη πρὸ τοῦ Ἰαμβλίχου καὶ ὁ περίφημος χριστιανὸς συγγραφεὺς Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς εἰς τὴν ὑπὸ τὸν τίτλον Στρωματεῖς πραγματείαν του (V 58). Ὁ ὄρκος τὸν ὁποῖον ἔδιδον οἱ Πυθαγόρειοι, ὅτι θὰ τηρήσουν ἀπόλυτον ἐχεμύθειαν δι' ὅσα ἤκουον καὶ ἔβλεπον ἐν τῇ Σχολῇ, εἶχεν ὡς ἐξῆς :

*οὐδ', μὰ τὸν ἀμετέρας σοφίας εὐρόντα τετρακτύν,
παγὰν ἀενάου φύσεως ριζώματ' ἔχουσαν.*

[Μὰ (τὸν Πυθαγόραν) τὸν εὐρόντα τὴν τετρακτύν, ἡ ὁποία εἶναι τὸ σύμβολον τῆς σοφίας μας καὶ πηγὴ ἀενάου φύσεως καὶ ἔχει τὴν δύναμιν τὴν ὁποῖαν ἔχουν τὰ ριζώματα, δὲν θὰ μαρτυρήσω ποτὲ τίποτε ἐξ ὧν μανθάνω].

Τετρακτὺς ὠνομάζοντο οἱ τέσσαρες πρῶτοι φυσικοὶ ἀριθμοὶ 1, 2, 3, 4, καὶ τὸ ἄθροισμα αὐτῶν, ὁ 10. Εἰς αὐτὴν ἀπεδίδετο ὑπὸ τοῦ Πυθαγόρου ἱερὰ σημασία, διότι ὁ μὲν ἀριθμὸς 10 ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τοῦ δεκαδικοῦ ἀριθμητικοῦ συστήματος διὰ τοῦ ὁποίου λογίζονται οἱ ἄνθρωποι, τὸ πλῆθος δὲ τῶν τεσσάρων ἀριθμῶν συμβολίζει τὰς τέσσαρας διευθύνσεις τοῦ ὀρίζοντος (Ἀνατολή - Δύσις - Βορρᾶς - Νότος) καὶ τὰς τέσσαρας ἐποχὰς τοῦ ἔτους (Ἅρθερος - Φθινόπωρον - Χειμών). Ἡ μυστικότης ἡ ἐπικρατοῦσα περὶ τῆς διδασκαλίας ἐν τῇ Σχολῇ διετηρήθη 50 περίπου ἔτη μετὰ τὴν βιαίαν διάλυσιν τῆς Σχολῆς, ἡ ὁποία ἔλαβε χώραν περὶ τὸ 450 π.Χ. Κατὰ τὴν καταστροφὴν αὐτὴν ἐσφάγησαν οἱ συγκεντρωμένοι εἰς αὐτὴν πλὴν δύο, τοῦ Φιλόλαου καὶ τοῦ Λύσιδος, οἵτινες, νέοι καὶ ῥωμαλέοι ὄντες, κατάρθωσαν μετὰ σκληρὰν πάλην νὰ διαφύγουν. Οὗτοι ἐγκατεστάθησαν εἰς τὰς Θήβας, ὅπου ὁ μὲν Φιλόλαος ἔσχε μαθητὰς τὸν Κέβην καὶ τὸν Σιμμίαν, ὡς μνημονεύεται εἰς

τὸν Φαίδωνα τοῦ Πλάτωνος [Καὶ Φιλολάου ἤκουσα (Κέβης) ὅτε παρ' ἡμῶν διητᾶτο (ἐν Θήβαις)], ὁ δὲ Λῦσις ἔσχε μαθητὴν τὸν Ἐπαμεινώνδαν (420 - 362 π.Χ.), ὁ ὁποῖος τὸν ἀπεκάλει πατέρα. Κατ' ἄλλην ἐκδοχὴν οἱ διασωθέντες ἐκ τῆς καταστροφῆς ἦσαν ὁ Ἄρχιππος καὶ ὁ Λῦσις.

Ἡ ἀριθμολογία τοῦ Πυθαγόρου καὶ τῶν Πυθαγορείων

Κατὰ τὴν παράδοσιν, ὁ πρῶτος δημοσιεύσας πληροφορίας σχετικὰς πρὸς τὰς θεωρίας τῶν Πυθαγορείων εἶναι ὁ Φιλόλαος· αἱ πληροφορίες ὅμως αὐταὶ φαίνεται ὅτι δὲν ἐκφράζουν ἀκριβῶς τὰ ἐν τῇ Σχολῇ διδασκόμενα, ἐν ᾧ ἐξ ἄλλου παρέχουν ἐρμηνεῖαν τινὰ τῆς συμβολικῆς σημασίας, τὴν ὁποίαν ὁ Πυθαγόρας ἀπέδιδεν εἰς τοὺς πρῶτους δέκα φυσικοὺς ἀριθμοὺς καὶ εἰς ὠρισμένα γεωμετρικὰ σχήματα. Τὴν συμβολικὴν σημασίαν τῶν δέκα πρῶτων ἀριθμῶν ἀνευρίσκωμεν εἰς τὴν ὑπὸ τὸν τίτλον Τὰ θεολογούμενα τῆς ἀριθμητικῆς τοῦ Ἰαμβλίχου πραγματείας (ἐκδοσις V. Falco, B. G. Teubner, 1922), ἐκ τῆς ὁποίας ἀναφέρομεν ἐν συντομίᾳ τὰ περὶ τῶν πρῶτων φυσικῶν ἑπτὰ ἀριθμῶν :

Μονὰς εἶναι ἀρχὴ ἀριθμοῦ, μὴ ἔχουσα θέσιν (κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ σημεῖον τῆς γεωμετρίας, διὰ τὸ ὁποῖον ἔλεγον ὅτι εἶναι μονὰς θέσιν ἔχουσα). Λέγεται δὲ μονὰς διὰ τὸ μένειν, διότι πᾶς ἀριθμὸς, τὸν ὁποῖον ἡ μονὰς πολλαπλασιάζει, μένει ὁ ἴδιος. Ἐαυτὴν γεννᾷ καὶ ἐξ ἑαυτῆς γεννᾶται, ὡς αὐτοτελής καὶ ἀναρχος καὶ ἀτελεύτητος. Λέγουν δὲ αὐτὴν ὄχι μόνον θεὸν (ἐπειδὴ ὁ θεὸς εἶναι εἷς) ἀλλὰ καὶ νοῦν καὶ ἀρσενόθηλον. Οἱ Πυθαγόρειοι ἐκάλουν αὐτὴν οὐσίαν, αἷτιον ἀληθείας, τάξιν, συμφωνίαν, ἐν μείζονι καὶ ἐλάσσονι τὸ ἴσον, ἐν ἐπιτάσσει καὶ ἀνέσει τὸ μέσον, ἐν πλήθει τὸ μέτριον, Ἐστίαν. Ἡ μονὰς ἐγκλείει ἐν ἑαυτῇ τὰ πάντα δυνάμει. [σημ. Ὁ σπόρος ἐγκλείει ἐν ἑαυτῷ τὸ φαινόμενον τῆς ζωῆς « δυνάμει » (χωρὶς νὰ φαίνεται), ἐν ᾧ ὅταν φυτρώσῃ ἐγκλείει αὐτὸ « ἐνεργεία »].

Ἡ πρώτη ἐκδήλωσις ἀριθμοῦ ἐκ τῆς μονάδος εἶναι ὁ δύο. Ἐπειδὴ δὲ ἐκ τῆς μονάδος ἐτόλμησε νὰ ἐμφανισθῇ ὁ πρῶτος ἀριθμὸς, ὁ δύο, διὰ τοῦτο ὠνομάζετο ἡ δυὰς ἀνδρεία καὶ ὄρμη καὶ τόλμη. Ἐκ δύο εὐθειῶν ἢ δύο γωνιῶν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κατασκευασθῇ γεωμετρικὸν τι σχῆμα· φαίνεται λοιπὸν ἡ δυὰς ἀσχημάτιστος, λέγεται δὲ ἐκ τούτου καὶ ἀόριστος δυὰς. Λέγεται ἐπίσης ἔλλειψις καὶ πλεονασμὸς καὶ ὕλη καὶ κίνησις καὶ μεταβολὴ καὶ διαίρεσις καὶ μῆκος καὶ αὐξήσις καὶ σύνθεσις καὶ κοινωνία.

Ἡ τριάς, λέγουν, ἔχει ἐξαιρετικὸν τι κάλλος ἐξ ὅλων τῶν ἀριθμῶν. Διότι ὁ τρία εἶναι ὁ πρῶτος ἀριθμὸς, ὅστις τὰς εἰς τὴν μονάδα ἐγκλειομένας δυνάμεις τὰς κάμνει νὰ ἐκδηλωθοῦν ἐνεργείᾳ. Οὕτω τὸ ἀπλούστερον γεωμετρικὸν σχῆμα εἶναι τὸ τρίγωνον, ὅπου κυριαρχεῖ ὁ ἀριθμὸς τρία· διότι πᾶν

τρίγωνον ἔχει τρεῖς πλευράς, τρεῖς γωνίας, τρία ὕψη. Τὰ εἶδη τῶν τριγώνων εἶναι τρία, ἰσόπλευρον, ἰσοσκελές, σκαληνόν. Τὰ εἶδη τῶν γωνιῶν εἶναι τρία, ὀρθή, ὀξεῖα, ἀμβλεῖα. Εἰς τὴν ἡμέραν διακρίνουν πρῶταν, μεσημβρίαν, ἑσπέραν. Εἰς τὸν χρόνον παρελθόν, παρόν, μέλλον. Εἰς πᾶσαν πρᾶξιν ἀρχήν, μέσον, τέλος. Ἡ ἱερότης τοῦ ἀριθμοῦ τρία ἐμφαίνεται καὶ ἀπὸ τὰς ἐκφωνήσεις τρισόλβιοι, τρισμύριοι, τρισμέγιστοι, τρικυμία, ὅπου δὲν ἐννοοῦν τρεῖς φορές εὐτυχεῖς, τρεῖς φορές δέκα χιλιάδες, τρεῖς φορές μεγάλοι, τρία κύματα, ἀλλὰ παρέχεται διὰ τοῦ ἀριθμοῦ τρία μεγάλη ἔμφασις εἰς τὸ πλῆθος, δηλ. πάρα πολὺ εὐτυχεῖς, πάρα πολλὰ χιλιάδες, πάρα πολὺ μεγάλοι, πολὺ μεγάλα κύματα.

Ὁ Ἰάμβλιχος παρέχει τὴν πληροφορίαν ὅτι ὁ Πυθαγόρας εἰς τὸ Περὶ θεῶν σύγγραμμά του καθορίζει, ὅτι αἱ βάσεις τῆς σοφίας εἶναι τέσσαρες, ἡ ἀριθμητικὴ, ἡ μουσικὴ, ἡ γεωμετρία, ἡ ἀστρονομία καὶ τονίζει ὅτι ἡ τετράς εἶναι ἱερός ἀριθμός· ἡ δὲ τετρακτύς, ἀποτελουμένη ἐκ τεσσάρων ἀριθμῶν ($1+2+3+4$), ἐξελέγη ὡς ὄρκος τῶν Πυθαγορείων, κυρίως διὰ δύο ιδιότητας: πρῶτον, διότι τὸ ἄθροισμά της, ὁ 10, εἶναι ἡ βάση τοῦ δεκαδικοῦ συστήματος ἀριθμῆσεως καὶ δεύτερον, διότι τὸ ἀπλούστερον στερεὸν σχῆμα, ἡ πρώτη ἐκδήλωσις αἰσθητοῦ πράγματος ἐν τῷ κόσμῳ, εἶναι τὸ τετράεδρον, ἢτοι πυραμὶς ἀποτελουμένη ἐκ τεσσάρων ἰσοπλεύρων τριγώνων.

Ἡ πεντάς εἶναι ἱερός ἀριθμός, διότι πρώτη αὐτὴ περιλαμβάνει ὅλα τὰ εἶδη τῶν ἀριθμῶν, ἢτοι τὸν 2, τὸν πρῶτον ἄρτιον, καὶ τὸν 3, τὸν πρῶτον περιττόν· διὸ καλεῖται ἡ πεντάς καὶ γάμος, ἐπειδὴ ἀποτελεῖται ἐξ ἄρρενος (τοῦ 3) καὶ θήλεος (τοῦ 2). Τὰ κανονικὰ πολύεδρα, τὰ μόνον δυνάμενα νὰ ἐγγραφοῦν εἰς σφαῖραν, εἶναι πέντε καὶ παριστοῦν τὸ τετράεδρον τὸ πῦρ, τὸ ὀκτάεδρον τὸν ἀέρα, τὸ εἰκοσάεδρον τὸ ὕδωρ, ὁ κύβος τὴν γῆν, τὸ δωδεκάεδρον τὸ σύμπαν. Ὁ κύβος, ὅστις συμβολίζει τὴν γῆν, ἀποτελεῖται ἀπὸ 6 ἑδρας, 8 κορυφὰς καὶ 12 ἀκμάς· τὸ ἥμισυ δὲ τοῦ ἄθροίσματος $6+12$ εἶναι ὁ 9. Οἱ τέσσαρες ὁμοῦς ἀριθμοὶ 6, 8, 9, 12 σχηματίζουν τὴν λεγομένην μουσικὴν ἀναλογίαν $6:8=9:12$, ἐκ τῆς ὁποίας κατασκευάζεται ὑπὸ τοῦ Πυθαγόρου ἡ μουσικὴ κλίμαξ. Ὁ κύβος λοιπόν, ἐν κανονικῶν πολύεδρον, ἐγκλείει εἰς τὸν ἑαυτὸν τοῦ ἀνεκφράστους μουσικὰς ιδιότητας. Ἐπειδὴ ὁ 5 εἶναι τὸ ἥμισυ τοῦ 10, ὀνομάζεται δίκη, καὶ Βουβάστεια, διότι τιμᾶται καὶ εἰς τὴν παρὰ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Νείλου αἰγυπτιακὴν πόλιν Βούβαστον. Λέγεται δὲ ὁ 5 καὶ Ἀφροδίτη, διότι « ἐπιπλέκει πρὸς ἀλληλα » τὸ ἄρρεν καὶ τὸ θῆλυ (3 καὶ 2), καὶ δίδυμος, διότι διχάζει τὴν δεκάδα, καὶ ἡμίθεος, διότι τοῦ 10, θεοῦ ὄντος, εἶναι τὸ ἥμισυ.

Ἡ ἑξὰς εἶναι ὁ πρῶτος τέλειος ἀριθμός, διότι τὸ ἄθροισμα τῶν μερῶν τοῦ ἑξ εἶναι πάλιν 6 ($1+2+3=6$). Ὁ ἑξ ἀποτελεῖ τὸν πρῶτον ἀριθμὸν τῆς μουσικῆς ἀναλογίας καὶ τὸν πρῶτον ἀριθμὸν τὸν παρέχοντα τὸν ψυχογονικὸν καλούμενον κύβον, τὸν ἀριθμὸν δηλ. 216 ($6 \times 6 \times 6$), ὁ ὁποῖος ἐκφράζει διὰ καταλλήλων συνδυασμῶν χρόνον μετεμψυχώσεων, ὡς συνάγεται καὶ ἐκ τῆς

Πολιτείας τοῦ Πλάτωνος (546 b), καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἀκόμη, ἐκτὸς ἄλλων, λέγουν ὅτι ὁ Πλάτων εἰς μερικοὺς διαλόγους τοῦ πυθαγορίζει.

Ὁ ἐπτὰ ὀνομάζεται ἀμήτωρ καὶ παρθένος, διότι ἐντὸς τῆς δεκάδος εἶναι ὁ ἀριθμὸς, ὅστις γεννᾶται μὲν ὑπὸ τῆς μονάδος δὲν γεννᾶ ἄλλου ἀριθμὸν. Ἀριθμοῦμεν τὰς ἡμέρας τοῦ μηνὸς καθ' ἑβδομάδας, εἰς τὰς νόσους κρίσιμος ἡμέρα εἶναι ἡ ἑβδόμη, τὰ ἐπτάμηνα εἶναι γόνιμα, πάντα εἶναι φιλέβδομα. Τὸ ὀρθογώνιον τρίγωνον τοῦ ὁποίου αἱ πλευραὶ εἶναι 3, 4, 5 εἶναι ἱερὸν, διότι οἱ ἀριθμοὶ αὗτοι εἶναι οἱ μικρότεροι μὲ τούτους ὁποίους ἔχει ἰσχύον τὸ πυθαγόρειον θεώρημα ($3^2 + 4^2 = 5^2$ ἢ $9 + 16 = 25$). Εἰς τὸ ἱερὸν λοιπὸν αὐτὸ τρίγωνον τὸ ἄθροισμα τῶν καθέτων πλευρῶν 3 καὶ 4 εἶναι ὁ 7. Ἐπτὰ εἶναι αἱ διακρίσεις τῶν ἡλικιῶν : παιδίον, παῖς, μεράκιον, νεανίσκος, ἀνὴρ, πρεσβύτης, γέρον. Οἱ Πυθαγόρειοι ἔλεγον τὴν ἐπτάδα, ἐπειδὴ ἦτο ἀξία σεβασμοῦ, σεπτάδα. Διὰ τοῦ ἐπτὰ οἱ Πυθαγόρειοι ἐσυμβόλιζον καὶ τὸν θεόν ἢ πυθαγόρειος αὐτὴ παράδοσις ἀπαντᾶται καὶ σήμερον ἀκόμη, ὅταν λέγωμεν ἑφταμόναχος, θεομόναχος.

Καὶ διὰ τῶν γεωμετρικῶν σχημάτων οἱ Πυθαγόρειοι ἐσυμβόλιζον διαφοροὺς ἐννοίας. Διὰ τὴν εὐθεϊαν γραμμὴν ἔλεγον ὅτι εἶναι σύμβολον τῆς γνώσεως. Καὶ ἐπειδὴ μία εὐθεΐα δύναται νὰ ἀυξάνεται ἢ νὰ ἐλαττοῦται, ἔλεγον ὅτι ἡ εὐθεΐα συμβολίζει τὴν γένεσιν καὶ τὴν φθοράν, συμβολίζει τὸ φαινόμενον τῆς ζωῆς. Ἡ ὀρθὴ γωνία εἶναι σύμβολον τῆς δικαιοσύνης, ὅπως καὶ τὸ τετράγωνον σχῆμα, ἐν ᾧ ἡ ἀμβλεΐα γωνία καὶ ἡ ὀξεΐα εἶναι σύμβολα τῆς κακίας. Τὸ ἰσόπλευρον τρίγωνον εἶναι εἰκὼν τῆς πρώτης ψυχῆς (πρὶν ἀκόμη ὑποστῆ μετεμψύχωσιν), διὰ τὴν ἰσότητα, τὴν τιμιότητα καὶ τὴν ὁμοιότητα τῶν γωνιῶν καὶ τῶν πλευρῶν.

Ὁ κύκλος εἶναι εἰκὼν τῆς νοερᾶς οὐσίας, δηλ. τοῦ θεοῦ, διότι δὲν ἔχει οὔτε ἀρχὴν, οὔτε τέλος. Ἐπειδὴ ἡ μὲν ζωὴ συμβολίζεται διὰ τῆς εὐθείας γραμμῆς, ὁ δὲ θεὸς διὰ τοῦ κύκλου, δι' αὐτὸ μόνον ἐκεῖνα τὰ γεωμετρικὰ προβλήματα λέγεται ὅτι ἐπιτρέπεται νὰ λυθοῦν, ὅταν πρὸς λύσιν αὐτῶν χρησιμοποιῶνται εὐθεΐαι γραμμαὶ καὶ κύκλοι, σχήματα, σχεδιαζόμενα διὰ κανόνος καὶ διαβήτου. Ὅταν τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν, τὰ προβλήματα λέγονται ἄλυτα. Ὁ τετραγωνισμὸς τοῦ κύκλου, ὁ διπλασιασμὸς τοῦ κύβου (τὸ λεγόμενον δῆλιον πρόβλημα) καὶ ἡ τριχοτόμησις ὀξείας γωνίας, ἐθεωροῦντο κατὰ τὴν ἀρχαιότητα ἄλυτα προβλήματα, ἐπειδὴ δὲν ἐλύοντο διὰ κανόνος καὶ διαβήτου, δηλαδή δι' εὐθειῶν γραμμῶν καὶ κύκλων.

Κατανόησις τοῦ θεοῦ διὰ τῶν μαθηματικῶν

Ὁ καθορισμὸς τῆς τετρακτύος ὡς ὄρκου τῶν Πυθαγορείων δὲν προήρ-
χετο μόνον ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι δι' αὐτῆς ἐσυμβολίζοντο αἱ τέσσαρες ἐποχαί

τοῦ ἔτους, ἡ ἀνακύκλησις δηλ. κατ' ἔτος ὠρισμένων φυσικῶν φαινομένων, καὶ τὰ 4 σημεῖα τοῦ ὀρίζοντος, ἀλλὰ εἶχε βαθύτερον ἀκόμη νόημα. Ὅπως συνάγεται ἐξ ὅλης τῆς περὶ Πυθαγόρου παραδόσεως, δύο πράγματα εἶχον ἐξαιρετικὴν ἐπίδρασιν εἰς αὐτόν, ὅτε ἀκόμη ἐσπούδαζεν: ἡ ἀνακάλυψις τῆς ἀποδείξεως εἰς τὰ μαθηματικά, ἡ ἀποδιδομένη εἰς τὸν διδάσκαλόν του Θαλῆν τὸν Μιλήσιον, καὶ ἡ προσπάθεια τοῦ Ἀναξιμάνδρου, ἐπίσης διδασκάλου τοῦ Πυθαγόρου, ὅπως διὰ τῶν γεωμετρικῶν του γνώσεων ἐπιτύχη νὰ μετρήσῃ τὰς ἀποστάσεις ἀπὸ τῆς γῆς τοῦ ἡλίου καὶ τῆς σελήνης. Προικισμένος μὲ ἔξοχα πνευματικὰ καὶ ψυχικὰ χαρίσματα ὁ Πυθαγόρας ἐπίστευεν εἰς δύο ἀρχάς, εἰς δύο δόγματα, ὡς συνηθίζεται νὰ λέγεται ὑπὸ πολλῶν: Πρῶτον εἰς τὴν ὑπαρξίν Θεοῦ καὶ δεύτερον εἰς τὴν ὑπαρξίν καὶ ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς.

Ἡ συνεχῆς ἀνακάλυψις ἀριθμητικῶν καὶ γεωμετρικῶν θεωρημάτων ὠδήγησε τὸν Πυθαγόραν εἰς τὴν σκέψιν ὅτι δι' αὐτῶν ἀνοίγεται ὁ δρόμος εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, ὅπως πλησιάσῃ ἐγγύτερον πρὸς τὸν θεῖον Δημιουργὸν καὶ θαυμάσῃ τὰ ἔργα του, διεπόμενα ὅλα ὑπὸ σχεδίου καὶ αὐστηρᾶς λογικῆς ἀλληλουχίας. Ἡ ἔρευνα καὶ ἡ σπουδὴ τῶν μαθηματικῶν εἶναι διὰ τὸν Πυθαγόραν λατρεία τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἱεροτελεστία ἐξόχου μυστικοπαθείας καὶ κάλλους. Κάθε νέον ἀνακαλυπτόμενον θεώρημα ἀποτελεῖ ἀκόμη ἓν βῆμα διὰ τὴν καλυτέραν κατανόησιν τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ δι' αὐτοῦ ἀποκαλύπτεται εἰς ἄγνωστος νόμος τῆς θείας δημιουργίας.

Ὅθεν εἶναι εὐκόλος ἡ ἐξήγησις, διατὶ οἱ καθ' αὐτὸ μαθηταὶ τῆς Σχολῆς, οἱ καλούμενοι μαθηματικοί, ἐπεδίδοντο μὲ πάθος καὶ ἀφοσίωσιν εἰς τὴν μαθηματικὴν ἔρευναν καὶ ἔθεσαν τὰς βάσεις, διὰ τῶν ἀνακαλύψεων των, τόσον εἰς τὴν θεωρίαν τῶν ἀριθμῶν, ὅσον καὶ εἰς τὴν γεωμετρίαν. Κατὰ τὸν Πυθαγόραν τὸ κύριον μέρος τῆς ἀνθρωπίνης ὑπάρξεως εἶναι ἡ ἀθάνατος ψυχὴ, ἐν ᾧ τὸ σῶμα εἶναι προσωρινὸν ἐνδιαίτημα, εἶναι μία φυλακὴ, διὰ νὰ ἐνθυμηθῶμεν τὸν Πυθαγόρειον Φιλόλαον.

Ἐπινόησις τῆς μουσικῆς κλίμακος

Ἡ διάπλασις τῆς ψυχῆς διὰ τῆς μουσικῆς

Ἡ διαπαιδαγώγησις καὶ ἡ διάπλασις τοῦ ψυχικοῦ κόσμου τοῦ ἀνθρώπου ἐπικουρεῖται διὰ τῆς ἠθικῆς διδασκαλίας, κυρίως ὅμως διὰ τῆς ἐπιδράσεως τῆς μουσικῆς. Καὶ πρὸ τοῦ Πυθαγόρου οἱ πολιτισμένοι λαοὶ τῆς Ἀνατολῆς εἶχον μουσικὴν ἐμπειρικὴν. Εἰς τὸν Πυθαγόραν ὅμως ἐπεφυλάχθη ὑπὸ τῆς Θεῆς Προνοίας ἡ ἀνακάλυψις τῆς μουσικῆς κλίμακος καὶ ἡ θεμελίωσις τῆς θεωρητικῆς καὶ μαθηματικῆς μουσικῆς. Ὅλοι οἱ μουσικοσυνθέται τοῦ κόσμου, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Πυθαγόρου μέχρι σήμερον, στηρίζονται εἰς τὰς

μουσικὰς δημιουργίας των, εἰς τὴν μουσικὴν κλίμακα τὴν ἐπινοηθεῖσαν ὑπὸ τοῦ Πυθαγόρου, ἐν ᾧ ἔχουν ἐπιφέρει εἰς αὐτὴν λεπτομερειακὰς τινὰς μεταβολὰς. Κατὰ τὴν παράδοσιν, ὁ Πυθαγόρας διερχόμενος πρὸ τινος χαλκείου εἶδε τοὺς ἐργάτας νὰ κτυποῦν ἀλληλοδιαδόχως τὰς σφύρας ἐπὶ τοῦ ἄκμονος καὶ ἀπὸ τὴν διαδοχὴν τῶν ἤχων ἠσθάνθη κάποιον εὐάρεστον συναίσθημα. Μεταβὰς εἰς τὴν οἰκίαν του ἔκαμε διάφορα πειράματα εἰς τὸ μονόχορδον καὶ τὴν τετράχορδον λύραν καὶ ἀνεκάλυψε τοὺς φθόγγους τῆς μουσικῆς κλίμακος, τὰς μαθηματικὰς σχέσεις δηλαδὴ, αἱ ὁποῖαι ὑπάρχουν μεταξὺ τῶν ὀκτῶ φθόγγων, τὰς συχνότητας αὐτῶν, ὅπως λέγουν οἱ σημερινοὶ φυσικοί. Ὡς βασικοὺς φθόγγους τῆς μουσικῆς τοῦ κλίμακος ἔλαβεν ὁ Πυθαγόρας τοὺς ἐκφραζομένους διὰ τῶν ἀριθμῶν (συχνότητων, κατὰ τὴν σημερινὴν ὁρολογίαν).

$$1, \quad \frac{4}{3}, \quad \frac{3}{2}, \quad 2.$$

(ὑπάτη, μέση, παραμέση, νήτη ἀντιστοίχως = do, fa, sol, do). Οἱ τέσσαρες θεμελιώδεις αὐτοὶ φθόγγοι ἀριθμοῦμενοι κατὰ σειρὰν παρίστανται διὰ τῶν ἀριθμῶν 1, 2, 3, 4, οἱ ὁποῖοι ὁμῶς ἀποτελοῦν τὴν τετρακτὸν τοῦ ὄρκου τῶν Πυθαγορείων. Εἰς αὐτὴν περιέχονται ὅλαι αἱ ἁρμονίαι, ἥτοι $2 : 1 =$ ἡ ὀκτάβα (ἄνω do), $3 : 2 =$ ἡ πέμπτη (sol), $4 : 3 =$ ἡ τετάρτη (fa), $4 : 1 =$ ἡ διπλῆ ὀκτάβα.

Ὁ Θεὸν ὁ Σμυρναῖος ἀναφέρει ἔνδεκα τετρακτύας τῶν Πυθαγορείων, ἐκ τῶν ὁποίων τὰς ἑπτὰ κατὰ σειρὰν πρώτας τὰς ὀνομάζει ὑλικὰς καὶ αἰσθητάς, ἐν ᾧ τὰς ὑπολοίπους ὀνομάζει κριτικὰς καὶ νοητικὰς. Ἐκ τῶν ὑλικῶν ἀναφέρομεν τὴν πέμπτην, ἡ ὁποία περιλαμβάνει τὰ 4 σχήματα τῶν ἀπλῶν σωμάτων, ἥτοι τὴν πυραμίδα (πῦρ), τὸ ὀκτάεδρον (ἀέρα), τὸ εἰκοσάεδρον (ὕδωρ), τὸν κύβον (γῆν). Ἐκ τῶν κριτικῶν - νοητικῶν τετρακτύων ἀναφέρομεν τὴν ὀγδόην : νοῦς, ἐπιστήμη, δόξα, αἴσθησις, καὶ τὴν ἐνάτην, ἥτις περιλαμβάνει τὰ τρία μέρη, εἰς τὰ ὁποῖα διαιρεῖται ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὸ σῶμα αὐτοῦ : λογιστικόν, θυμικόν, ἐπιθυμητικόν, σῶμα ἐντὸς τοῦ ὁποίου κατοικεῖ ἡ ψυχὴ. (Ἐκδοσις Hiller, σελ. 93 κ.έ.). (σημ. Ἡ πρώτη τετρακτὺς εἶναι ἡ τοῦ ὄρκου τῶν Πυθαγορείων).

Ἴδου λοιπὸν τὸ βαθύτερον νόημα τῆς ἐκλογῆς τῆς τετρακτύος ὡς ὄρκου τῶν Πυθαγορείων. Ἐὰν οἱ ἀριθμοὶ καὶ αἱ γεωμετρικαὶ ιδιότητες τῶν σχημάτων ἄγουν τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα ἐγγύτερον πρὸς τὸ θεῖον, ἡ μουσικὴ ἐπιτελεῖ τὸ αὐτὸ ἔργον διὰ τῆς ἐκστάσεως τῆς ψυχῆς. Μαθηματικὰ καὶ μουσικῆ. Αὐτὰ εἶναι οἱ δύο πόλοι, περὶ τοὺς ὁποίους πρέπει νὰ στρέφεται ὁ ἄνθρωπος κατὰ τὴν ἐπὶ τῆς γῆς ζωὴν του, διὰ νὰ ἐπιτύχη τὴν τελειώσιν του, ἀποφαινεται κατὰ τὴν ἐκθεσιν τοῦ Πυθαγορείου βίου ὁ Ἰάμβλιχος. Δὲν εἶναι ὁμῶς τὰ μαθηματικὰ μόνον τὸ μέσον διὰ νὰ πλησιάσῃ ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὸν Θεόν. Εἶναι κατὰ τὸν Πυθαγόραν κάτι ἀκόμη περισσότερον. Ἐν ᾧ ὁ Θαλῆς ἐπρέσβευεν ὡς ἀρχὴν τῶν ὄντων τὸ ὕδωρ, ὁ Ἀναξίμανδρος τὸ ἄπειρον (ἐνέργειαν), καὶ ὁ Ἀναξίμανης τὸν ἀέρα, ὁ Πυθαγόρας ἐπρέσβευεν ὅτι ἀρχὴ καὶ στοι-

χεῖον τῶν ὄντων εἶναι οἱ ἀριθμοί. Γεννᾶται ἐδῶ εὐλόγως ἡ ἀπορία, πῶς τὸ γνωρίζομεν αὐτό, ἀφοῦ ἡ διδασκαλία τοῦ Πυθαγόρου ἦτο ἀπολύτως μυστική καὶ αἱ πρῶται διαρρέυσασαι πληροφορίες περὶ τῆς διδασκαλίας αὐτῆς διέφυγον 100 ἔτη μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Πυθαγόρου. "Ὅθεν εἶναι λογικὴ πᾶσα ἐπιφύλαξις κατὰ τὴν ἀπόπειραν σχολίων καὶ κρίσεως τῆς κοσμογονικῆς θεωρίας τοῦ Πυθαγόρου, καθ' ἣν τὰ πάντα φαίνονται ὅτι εἶναι ἀριθμός, τὰ ἀποδίδει εἰς τοὺς ἀριθμούς (ἀριθμῶ δέ τε πάντ' ἐπέοικεν) (Ἰάμβλιχος XXXIX, 162).

"Ὁ, τι συναφές καὶ ἀξιόπιστον ἔφθασεν εἰς τὴν δημοσιότητα κατὰ τὴν ἀρχαίαν ἐποχὴν τὸ πληροφορούμεθα παρὰ τοῦ Ἀριστοτέλους, ὅστις ἐπιχειρεῖ ἀναίρεσιν τῶν θεωριῶν τῶν Πυθαγορείων, καθ' ἃς οἱ ἀριθμοὶ εἶναι ἀρχαὶ καὶ στοιχεῖα τῶν ὄντων. Ὁ Ἀριστοτέλης ἀπαντᾷ εἰς τὰς θεωρίας τῶν Πυθαγορείων καὶ ὄχι προσωπικῶς τοῦ Πυθαγόρου, διότι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ ἀναγωγὴ τῶν θεωριῶν εἰς τὸν ἴδιον τὸν Πυθαγόραν, ἀκριβῶς λόγῳ τῆς ἐπικρατούσης κατὰ τὴν διδασκαλίαν μυστικότητος. Λέγει λοιπὸν ὁ Ἀριστοτέλης τὰ ἀκόλουθα: Οἱ καλούμενοι Πυθαγόρειοι ἀσχοληθέντες πρῶτοι μὲ τὰ μαθηματικὰ τὰ ἐπροχώρησαν καὶ ἐντραφέντες εἰς αὐτὰ ἐνόμισαν ὅτι αἱ ἀρχαὶ αὐτῶν εἶναι καὶ ἀρχαὶ ὅλων τῶν ὄντων. Ἐπειδὴ εἰς τὰ μαθηματικὰ τὸ πρῶτον πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἐκ φύσεως συναντᾷ κανεῖς εἶναι οἱ ἀριθμοί, εἰς τοὺς ἀριθμούς δὲ ἐνόμιζον ὅτι βλέπουν ὁμοιώματα πολλὰ πρὸς τὰ ὄντα καὶ τὰ γιγνόμενα περισσότερον, παρὰ εἰς τὸ πῦρ καὶ τὴν γῆν καὶ τὸ ὕδωρ (ἀέρια - στερεὰ - ὑγρά), καὶ ὅτι αὐτὴ ἐδῶ ἡ ιδιότης τῶν ἀριθμῶν εἶναι δικαιοσύνη, ἄλλη εἶναι ψυχὴ, ἄλλη νοῦς κλπ., προσέτι δὲ ἐνόμιζον ὅτι βλέπουν τὰς ιδιότητας τῶν ἀρμονιῶν (τῆς μουσικῆς) εἰς τοὺς ἀριθμούς· ἐπειδὴ δὲ τὰ μὲν ἄλλα ἐφαίνοντο ὅτι ἀφωμοιοῦντο κατὰ πᾶσαν τὴν φύσιν αὐτῶν πρὸς τοὺς ἀριθμούς, οἱ δὲ ἀριθμοὶ προηγοῦνται παντὸς φυσικοῦ πράγματος, ἐξέλαβον τὰ στοιχεῖα τῶν ἀριθμῶν ὡς στοιχεῖα τῶν ὄντων, καὶ ὅλον τὸν οὐρανὸν τὸν ἐθεώρησαν ἀρμονίαν καὶ ἀριθμόν... Φαίνονται λοιπὸν καὶ αὐτοὶ (σημ. ἐκτὸς τοῦ Ἀναξαγόρου, Ἐμπεδοκλέους, Λευκίππου, Δημοκρίτου) νομίζοντες ὅτι ὁ ἀριθμὸς εἶναι ἀρχὴ καὶ ὑλικὸν στοιχεῖον τῶν ὄντων... "Ἄλλοι δὲ (Πυθαγόρειοι) λέγουν ὅτι αἱ ἀρχαὶ τῶν ὄντων εἶναι δέκα, αἱ κατὰ συστοιχίαν λεγόμεναι: πέρασ - ἀπειρον, περιττὸν - ἄρτιον, ἓν - πλῆθος, δεξιὸν - ἀριστερόν, ἄρρεν - θῆλυ, ἡρεμοῦν - κινούμενον, εὐθύ - καμπύλον, φῶς - σκότος, ἀγαθὸν - κακόν, τετράγωνον - ἑτερόμηκες (= ὀρθογώνιον μὲ ἀνίσους πλευράς). (Μετὰ τὰ Φυσικὰ 985 b, 986 a).

Ὁ Ἀριστοτέλης ἀποκρούων ἐντόνως τὴν Πλατωνικὴν θεωρίαν τῶν ἰδεῶν ἐν συνεχείᾳ ἀσκεῖ νέαν κριτικὴν ἐπὶ τῆς θεωρίας τοῦ Πυθαγόρου καὶ τῶν Πυθαγορείων, ὅτι οἱ ἀριθμοὶ εἶναι ἀρχαὶ καὶ στοιχεῖα τῶν ὄντων, ἀναφέρων διάφορα παραδείγματα πρὸς ἐπίρρωσιν τῶν ἰσχυρισμῶν του. Λέγουν, γράφει, ὅτι τὰ φωνήεντα εἶναι ἑπτὰ, ἡ ἀρμονία εἶναι ἑπτὰ χορδαί, αἱ πλειάδες εἶναι ἑπτὰ, οἱ ὀδόντες ἐκφύονται ὅταν κανεῖς εἶναι ἑπτὰ ἑτῶν, ἑπτὰ δὲ οἱ

ἐπὶ Θήβας· οἱ παλαιοὶ Ὀμηρικοὶ βλέπουν τὰς μικρὰς ὁμοιότητας, ἐν ᾧ παραμελοῦν τὰς μεγάλας. Πρὸς αὐτὰς ὁμοιάζουν καὶ οἱ Πυθαγόρειοι, οἱ ὅποιοι ἀποδίδουν θέλας ιδιότητας εἰς τὸν ἀριθμὸν 17, παρατηροῦντες ὅτι εἰς τὸ ἔπος (δακτυλικὸν ἐξάμετρον), οἱ περισσότεροι στίχοι ἔχουν πρὸς τὰ ἀριστερὰ μὲν ὀκτῶ συλλαβὰς, πρὸς τὰ δεξιὰ δὲ ἐννέα, ὅπως π.χ. εἰς τὸν κατωτέρω στίχον :

Ἄν - δρα - μοι - ἐν - νε - πε - μοῦ - σα - πο - λύ - τρο - πον - δε - μά - λα - πολ - λά

1 2 3 4 5 6 7 8 1 2 3 4 5 6 7 8 9

Ὅλαι αὐταὶ αἱ ὁμοιότητες, ἐπάγει ὁ Ἀριστοτέλης, εἶναι συμπτωματικαὶ (διὸ καὶ ἔοικε συμπτώμασιν) καὶ δὲν δύνανται νὰ μᾶς πείσουν ὅτι οἱ ἀριθμοὶ εἶναι ἀρχαὶ καὶ στοιχεῖα τῶν ὄντων (Μετὰ τὰ Φυσικὰ 1093 a καὶ b).

Ἐδῶ πρέπει νὰ προστεθῇ ὅτι ἡ διασκόπησις τῶν ἀριθμῶν δὲν εἶναι ἀποκλειστικῆ ἐπινόησις τοῦ Πυθαγόρου, ὅταν ληφθῇ ὑπ' ὄψιν ὅτι τόσον εἰς τὸν Ὀμηρον, ὅσον καὶ εἰς τὸν Ἡσίοδον συναντῶμεν πολλάκις ἀναφορὰς εἰς διαφοροὺς ἀριθμούς, τοὺς ὁποίους βραδύτερον ἠρμήνευσαν ποικιλοτρόπως ὁ Πυθαγόρας καὶ οἱ Πυθαγόρειοι. Εἰς τὸ Ο 189, παραδ. χάριν, τῆς Ἰλιάδος συναντῶμεν τὸν στίχον

τριχθὰ δὲ πάντα δέδασται, ἕκαστος δ' ἔμμορε τιμῆς.

(διὰ τοῦ τρία δὲ ὄλα διαχωρίζονται (χαρακτηρίζονται), ἕκαστος δὲ ἄνθρωπος ἐπιθυμεῖ τὰς τιμὰς). Εἰς τὸν Σελινοῦντα τῆς Σικελίας, ὅπου ἡ ἐπίδρασις τοῦ Πυθαγόρου ἦτο μεγάλη, ὑπῆρχε ναὸς ὅμοιος κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν κίωνων πρὸς τὸν Παρθενῶνα, ὅστις (Παρθενῶν) κατεσκευάσθη βραδύτερον. Ἡ μεγάλη πλευρὰ τοῦ Παρθενῶνος ἔχει 17 κίονας καὶ ἡ μικρὰ 8. Ὁ ἀριθμὸς δὲ 17 εἶναι τὸ ἄθροισμα τῶν ὄρων $9/8$ τοῦ κλάσματος τοῦ ἐκφράζοντος τὸν φθόγγον τῆς μουσικῆς. Δύναται τις νὰ μὴ ἀποδώσῃ καμμίαν σημασίαν εἰς τοὺς ἀριθμούς 8, 9 καὶ 17 τοὺς ὁποίους συναντῶμεν κατὰ τὴν μέτρησιν τῶν κίωνων τοῦ Παρθενῶνος καὶ νὰ θεωρήσῃ αὐτοὺς συμπτωματικούς, ὅπως π.χ. τὸν ἀριθμὸν τῶν ἑπτὰ ἐπὶ Θήβας. Τοῦτο ὅμως δὲν δύναται νὰ σβῆσῃ τὴν παρατήρησιν ὅτι ὁ ἀριθμὸς 8 καὶ 9 ἀποτελοῦν τοὺς μέσους ὄρους τῆς ἀναλογίας $6 : 8 = 9 : 12$, ἐκ τῆς ὁποίας ὁ Πυθαγόρας κατεσκεύασε τὴν μουσικὴν κλίμακα καὶ κατὰ συνέπειαν εἰς τὸν Παρθενῶνα βλέπομεν, εἴτε ἐκ συμπτώσεως εἴτε σκοπίμως, ἐφαρμογὴν τῆς μουσικῆς κλίμακος.

Συμβολὴ τοῦ Πυθαγόρου εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν μαθηματικῶν. Ἡ φιλία

Ὡς πρὸς τὰ καθαρῶς μαθηματικὰ ἐπιτεύγματα τοῦ Πυθαγόρου, ἡ παράδοσις ἀναφέρει ὅτι οὗτος ἀπέδειξε τὸ ὁμώνυμον θεώρημα καὶ εὗρηκε καὶ τοὺς

ἀκεραίους ἀριθμούς, οἱ ὅποιοι τὸ ἐπαληθεύουν δι' ὠρισμένας περιπτώσεις. Ὁ Πρόκλος σημειώνει ἀκόμη καὶ τὰ ἐξῆς : μετ' αὐτοῦ δὲ ὁ Πυθαγόρας εἰς τὴν περὶ τὰ μαθηματικὰ ἔρευναν ἔδωκε σχῆμα παιδείας ἐλευθέρας, ἐξετάζων τὰς ἀρχὰς αὐτῶν ἀπὸ θείας σκοπιᾶς καὶ διερευνῶν τὰ θεωρήματα ἀδύλως καὶ νοερῶς, ὁ ὅποῖος ἀνεκάλυψε τὴν θεωρίαν τῶν ἀσυμμέτρων καὶ τὴν σύστασιν τῶν κοσμικῶν σχημάτων, δηλ. τῶν κανονικῶν πολυέδρων. (Ἐκδ. Fridlein, σελ. 65). Τὰ κατὰ τὰ τελευταῖα 30 ἔτη λεγόμενα ὑπὸ τινῶν, ὅτι οἱ Βαβυλώνιοι ἐγνώριζον τὸ Πυθαγόρειον θεώρημα καὶ ὅτι οἱ Πυθαγόρειοι εἰς τὴν ἀλγεβραν τῶν Βαβυλωνίων ἔδοσαν γεωμετρικὸν σχῆμα, δὲν στηρίζονται εἰς τὰ πράγματα, διότι αἱ περισσότεραι βαβυλωνιακαὶ πινακίδες περιέχουν μαθηματικὰ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου (δηλ. ἐλληνικά), αἱ ἄλλαι δὲ εἶναι πολὺ ἐφθαρμένα, τὸ δὲ περιεχόμενόν των συνάγεται «δι' ὑποθέσεων» καὶ «ἐλευθέρων συμπληρώσεων», εἶναι δηλ. πάντῃ ἀπαράδεκτον, ὡς μὴ ἀληθές.

Ἐπισφραγίζοντες τὴν συνοπτικὴν ἐκθεσιν περὶ τοῦ Πυθαγόρου, ἀξίζει νὰ προσθέσωμεν ὅτι ἐρωτώμενος, τί ἐστὶ φίλος ; ἀπάντησεν, ἄλλος ἐγώ, καὶ ὅτι ἡ φιλία εἶναι ἑναρμόνιος ἰσότης. Πρὸς τούτοις δὲ ὅτι εἶναι εἰς τὴν ἱστορίαν ὁ πρῶτος ἀρχηγὸς θρησκευτικοῦ - ἠθικοῦ - πολιτικοῦ - ἐπιστημονικοῦ κινήματος, ὅστις ἀνύψωσε τὴν γυναῖκα εἰς τὸ αὐτὸ ἐπίπεδον μὲ τὸν ἄνδρα. Κατὰ τὸν Πυθαγόραν τέλος « ἅπας ὁ βίος συντέτακται πρὸς τὸ ἀκολουθεῖν τῷ θεῷ . . . Ἐπειδὴ γὰρ ἐστὶ τε θεὸς καὶ οὗτος πάντων κύριος δεῖν ὁμολογεῖται παρὰ τοῦ κυρίου τὸ ἀγαθὸν αἰτεῖν » (Ἰαμβλίχου, Περὶ τοῦ Πυθαγορείου βίου XVIII 86) (ὁ βίος ἔχει καθορισθῆ, ὥστε νὰ ἀκολουθῆ κανεὶς τὰ διδάγματα τοῦ θεοῦ... Διότι, ἐπειδὴ ὑπάρχει θεὸς καὶ αὐτὸς εἶναι πάντων κύριος, ὁμολογεῖται ὅτι πρέπει νὰ ζητῆ κανεὶς τὸ ἀγαθὸν παρὰ τοῦ κυρίου).